

Юлія Стребкова

Соціокультурний контекст інфантисексуалізму (на прикладі сучасних українських ЗМІ)

Досліджено зразки ґендерного конструювання гомо- та гетеросексуальної девіантної сексуальності. Зазначено небезпеку протиріч, які виникають у масовій свідомості між пропагандою девіантної сексуальності та обмежуючих соціальних практиках. Показано форми візуалізації девіантності в українській ЗМІ.

The gender construction of homo- and heterosexual forms of infant-sexuality is researched. The danger of contradictions between the propaganda of sexual infantilism and restrictive social practices, which appear in public consciousness, are underlined. The forms of visualization of the deviant behavior in the Ukrainian Mass media are shown.

Дослідження закономірностей розвитку та трансформаційних перетворень зачіпає проблеми нормативності. Поняття норми та патології співвідносяться із моральними проблемами суспільства, а забезпечення їх аргументованого осмислення апелює до широкого кола знань і потребує глибокого міждисциплінарного аналізу. Дослідники соціокультурних аспектів сексуальності І. Кон, М. Белкін, А. Ткаченко наводять багато прикладів, які демонструють зв'язок соціальних і біологічних механізмів. На нашу думку, наукове дослідження феноменів сексуальності нерозривно пов'язане із ґендерною системою, впливом традиції та домінуючою ідеологією.

Серед психологів та сексологів пострадянського простору точиться гостра дискусія стосовно того, відносити педофілію до низки патологій та розладів психіки або ж розглядати її як нормальне природне явище [1, с. 37]. Згідно з класифікаторами МКХ–10 (Прийнятий в Україні Міжнародний класифікатор хвороб ВОЗ) та DSM IV (Diagnostical and statistical manual of mental disorders) сексуальний потяг до дітей є патологічним розладом [8, с. 44, 71]. У сучасному законодавстві України гарантується сексуальна недоторканність дитини. Разом з цим, не лише серед загалу, але й у певних наукових колах, обмеження віку для вступу в сексуальні контакти «являється порождением воинствующего пуританства и феминизма» [1, с. 37]. Зважаючи на сенсаційні повідомлення та політичні спекуляції довкола подій у Артеку, вважаємо за доцільне продовжити «неуклюжие попытки западных феминисток навязать свое мировоззрение» [1, с. 38] стосовно неприйнятності педофілії та дослідити ґендерні аспекти феномену інфантисексуалізму.

Норма-аномалія-патологія досить часто репрезентується в історії філософії у контексті проблеми влади та сексуальності. У рамках соціально-конструктивістських феміністичних підходів (Butler J., Mead M., Millett K., Scott J. та ін.) влада та сексуальність розглядались як наслідок ґендерного конструювання. М. Фуко був переконаний що влада-мова-знання вкорінена у соціальних конкретних ситуаційних практиках, або зразках поведінки. Ґендерне конструювання моделей поведінки на думку авторок-феміністок є невід'ємною складовою процесу соціалізації індивіда. Сучасні ґендерні доробки рясніють прикладами впливу ЗМІ та мас-медіа на процеси формування взірців чоловічої та жіночої нормативності. Предметом досліджень для фахівців у сфері феміністичної філософії (De Lauretis T., Williams L., Freeland C., Mulvey M., Carroll N., Silverman K.) часто виступають: кіно, телебачення, живопис, фотографія й реклама. З середини 90-х років для публікації результатів досліджень візуального впливу на євроамериканську глядацьку аудиторію виходять журнали «Film and Philosophy» та феміністичний журнал про кіно «Camera Obscura».

Мова як символічна система є предметом розгляду закордонних та вітчизняних фахівців: Vetterling-Braggin M., Tirrell L., MacKinnon K., Romano C., Griffin S., Wittig M., Butler J., Frye M., А. Толстокорової, М. Дмитрієвої, Л. Савицької, О. Горошко та ін. Досліджуючи практики риторики, М. Препотенська зазначає, що адресатами інформації можуть виступати співрозмовники, слухачі, аудиторія, натовп. На нашу думку, ґенерованою є вся символічна система будь-якого суспільства, яке базується на ґендерній диференціації. Отже, має сенс розглядати увесь інформаційний простір – інформаційну систему, яка є значно ширшим поняттям, ніж мас-медіа або засоби масової інформації. Сучасний український інформаційний простір має високий ступінь вираженості ґендерних маркерів, що забезпечує патріархатній ідеології масовий вплив на реципієнтів інформації. Прикладами сучасних ґендерних маркерів можуть бути певний колір та оздоблення статево нейтральних товарів: комп'ютерних аксесуарів, мобільних телефонів, автомобілів. Маркетингові стратегії створюють статевотипізовані норми, які є неприйнятними для іншої статі. Зважаючи на те, що в сучасному глобалізованому інформаційному просторі мас-медіа першими реагують на зміни в інформаційному просторі, а засоби масової інформації відіграють провідну роль у формуванні взірців та нормативів сексуальних бажань, електронні ЗМІ будуть релевантним об'єктом дослідження.

Сучасні сексологи наводять історичні та транскультурні дослідження, які на їхню думку, свідчать на користь нормалізації педофільної поведінки та роблять висновок щодо природності й традиційності сексуального потягу до дітей: «преступление состоит в нарушении искусственно установленного и сомнительно обоснованного “возраста согласия”» [1, с. 38]. Автор цитованої праці, провів ґрунтовний історичний аналіз сексуального вподобання малолітніх у європейському культурному просторі, зокрема гомосексуальної педофілії, але у роботі міститься ряд дискусійних положень. Зауважимо, також, що поза межами досліджень автора залишився зв'язок між традицією та сучасними соціальними практиками. Розглянемо докладніше ці аспекти, застосовуючи сформовані І. Коном принципи та систему підходів до соціокультурного вивчення сексуальних феноменів.

Історична ретроспектива свідчить, що девіацією, патологією або гріховним збоченням у слов'янських культурах вважались: різні сексуальні практики та позиції, запобігання вагітності, позашлюбний або дошлюбний сексуальний досвід, самозадоволення, сексуальні стосунки з метою отримання задоволення, тілесний потяг до своєї дружини або сама наявність сексуального бажання в жінок. Ці «протиприродні пороки» намагалися виправляти, лікувати, проти них застосовували різні форми покарань аж до страти винних. Разом з тим, сексуальний потяг до дітей жіночої статі, загалом не проблематизувався. У багатьох

країнах шлюбний вік для дівчаток традиційно складав 9–13 років і вважався природним до середини ХХ століття [5; 7; 1].

Подібні дані наводить російська авторка Н. Пушкарьова. Досліджуючи сексуальну етику приватного життя Х–ХVII століття, історик звертається до малодослідженого релігійного спадку: пам'яток церковного походження, а саме: требників, молитовників, збірок епітимій, сповідних опитувальників та проповідей. Церковники регулювали не лише форми сексуальних стосунків у шлюбі, а й їх інтенсивність [6, с. 68–69]. Канонічне право передбачало жорстоке покарання за порушення щонайменших встановлених церквою правил та норм приватного життя, але вік 13-річних наречених у вважався цілком нормальним [6, с. 77].

Дослідниці української традиційності: О. Кісь (історія, етнографія), О. Кікінежді (соціально-психологічний аспект), М. Рубчак та Н. Лавриненко одноставні, що педофільність не є властивою українській традиційній культурі. Шлюбний вік дівчат та юнаків в українській традиції здебільшого не відрізнявся більш ніж на два роки. О. Кісь та М. Данильченко наводять уявлення та переконання, що шлюби, де жінка старша на 6–10 років, переважно бувають щасливі, якщо ж навпаки (чоловік старший) – «завжди бувають нещасливі». Наречену, яка кількома роками була старша за нареченого, називали «матерною» й такі шлюби визнавали найбільш доцільними і щасливими, щоправда траплялись вони рідко «бо видають до 20 років і синів і дочок» [3, с. 124]. О. Кісь дійшла висновку, щодо формування вечорничих гуртів відбувалося за віковим принципом, а саме: старші хлопці залицялись до старших дівчат [3, с. 111]. Набуття дівчиною сексуального досвіду відбувалося не раніше періоду дівування, який найперше був пов'язаний зі здатністю самостійно виконувати важку роботу дорослої жінки, зокрема у полі та по господарству (О. Кісь, С. Сявакко, А. Пономарев та ін.). На нашу думку, зазначене вище, у поєднанні із аналізом українських сороміцьких пісень, вказує на фізичну розвиненість жінок як привабливу, бажану та сексуальну рису.

Натомість, у сучасному інформаційному просторі зображуються все молодші і молодші дівчата. Орієнтуючись на чоловіків – реципієнтів інформації – майже всі товари рекламуються за допомогою юного тіла. Уречевлення жінки-людини та фетишизація жіночого тіла повсякчас піддається критиці з боку аналітиків-феміністок. Наголосимо, що формуючи зв'язок між придбанням певного товару та сексуальною насолодою й успіхом, формується і зворотній зв'язок. Не отримуючи бажаного ефекту сексуальної привабливості від придбання товару, чоловік відчуває підсвідоме розчарування, невдоволення та образу не на товар, а на «несправедливе» ставлення до себе з боку дівчат.

У сучасних засобах масової інформації на основі квоплості, слабкості та беззахисності вводиться новий взірць сексуальності – інфантильність. Сексуальна поведінка та установки індивідів є похідною від соціонормативності. В українських ЗМІ юні моделі втілюють гіперсексуальні образи. Пропагується, що доросла жінка зобов'язана мати тілесні параметри раннього підліткового віку. Загалом відбувається поєднання у масовій свідомості інфантильності та гіперсексуальності. Настирлива пропаганда в сучасному інформаційному просторі інфантильних взірців сексуальності з недорозвиненими статевими ознаками призводить до розладів особистості за віком об'єкту сексуальності, оскільки нормально фізіологічно розвинене тіло зрілої жінки подається неестетичним, а сприймається

ненормальним. Суперечливі детермінанти сексуальної привабливості та жіночності сприймаються як належне, при цьому не усвідомлюється прихована небезпека, як для особистості, так і для суспільства вцілому. Дівчатка 12–13 років, надаючи своєму вигляду сексуальності, привертають увагу збоченців у соціальних мережах Інтернету та стають об'єктами злочинів на сексуальному ґрунті у реальному житті.

У сучасних молодіжних телепередачах, програмах та серіалах старшокласники зазвичай зустрічаються не з однокласницями, а з меншими за віком дівчатами. Для юнака природно закохуватися та бажати стосунків із ровесницями, але у відповідності до патріархатних норм через ЗМІ дівчині нав'язується думка, що одноліток не вартий її уваги. Постулюється, що юнак обов'язково має бути старшим за дівчину щонайменше на 4–5 років. Ця різниця у віці навіть знайшла своє відображення у кримінальних положеннях стосовно так званого «віку добровільної згоди». Юнаку пропагується ідея неприйнятності поєднання справжніх почуттів і кохання та сексуальних стосунків. Формується аксіома: кохають одних, а жадають інших. За цим розщепленням у міжособистісних стосунках криється серйозна небезпека формування психічних патологій. Дівчинка одноліток, яка може поєднати найкращі устремління людської душі, за таких умов не виступає у ролі об'єкта жадань. Юнак у 15–16 років (вік активних сексуальних фантазій) за цією логікою має звертати увагу на 11–12 літніх дівчаток і саме на них орієнтувати свій потяг. Подвійний моральний стандарт: схвалення сексуального досвіду в юнаків та його засудження у дівчат підштовхує юнаків набувати першого статевого досвіду зі старшими дівчатами, що конфліктує зі сформованими уявленнями та сприяє розвитку розладів особистості на сексуальному ґрунті.

У ЗМІ поширюються теорії щодо небезпеки пізніх пологів і бажаної юності матерів. Вважається, що збільшення середнього віку породілль є соціально збитковим. Емансиповані жінки ніби то не встигнуть виконати демографічну програму. Насправді ж існує пряма кореляція між середнім віком жінки при народженні дитини та рівнем життя. Для європейських країн характерна також пряма кореляція між віком матері при народженні дитини та сумарним коефіцієнтом народження (середнє число дітей, народжених протягом життя) [4, с. 101–102]. Погодимось із думкою про важливість транскультурних історичних досліджень, але зауважимо, що не варто послуговуватись середньовічними побутовими уявленнями для аналізу сучасних культурних процесів та соціальних прогнозів. Оскільки, розрив між інструментально-функціональним та ціннісно-сутнісним підходами дасть непродуктивні стратегії суспільного розвитку.

Ґендерна диференціація, що є базисом сексистської ідеології, передбачає розподіл світу на чоловічий та жіночий у поєднанні з протиставленням їх один одному: чим старший чоловік, тим молодша має бути жінка-партнерка. Нівелюється соціальна роль жінки як людини-особистості, а її цінність зводиться до репродукції. Постійне залякування старінням населення та демографічною кризою може посилювати ейджизм. У поєднанні із сексизмом виникає подвійна дискримінація жінок зрілого віку. Відповідно, антиподом до старої, нездатної народжувати жінки, буде наділений позитивними якостями та бажаністю образ юної дівчини. Контроль за жіночою сексуальністю та подвійний моральний стандарт вимагає, щоб дівчина була незайманою. У представників традиційних сексист-

ських поглядів, вік дівчини-об'єкта «нормальних» сексуальних бажань має бути настільки юним, щоб незайманість була беззаперечною.

Патерни та зразки сексуальної поведінки формуються не лише під обмежувальною дією певних соціальних інституцій, а й зазнають не санкціонованого культурного впливу. Поширення кримінальної субкультури, зокрема кримінального фольклору, впливає на легалізацію ненормативної поведінки. На радіо існують канали, що цілодобово транслюють кримінальний шансон, у якому «девченка-малолетка» є типовою елементом нормального життя. Протиставлення в комплексі з андроцентризмом та нормативністю чоловічого є ядром сексизму як ідеології патріархату: розбіжності всередині неоднорідної групи жінок або чоловіків (вікові, фізіологічні, інтелектуальні тощо) нівелюються, а незначні відмінності між групами абсолютизуються. Певна характеристика, будучи відзначеною як «чоловіча» або «жіноча», автоматично стає небажаною для осіб іншої статі. Так, гендерними маркерами, пов'язаними з конструктом «справжнього чоловіка» стали: вік, низька емоційність та емпатійність, агресивність, сила, влада, самостійність у прийнятті рішень та право контролю. Гетеросексуальна педофільна поведінка не суперечить патріархальним моральним нормам і після зняття зовнішньо стримуючих обставин (упевненість у невикритті або безкарності) сексуальний потяг до дівчаток-підлітків стає можливим, виправданим, викликає тільки повагу, схвалюється та вітається. Нездатність до емпатії, яка формується у хлопчиків у процесі «правильної чоловічої соціалізації» заважає розумінню істинних, реальних почуттів дитини. На нашу думку, емпатійна атрофія поряд з релігійною ритуалізацією невинності та міфологізацією світогляду, знижує контролюючі функції мислення й уможливорює сексуальні злочини щодо дітей. Приклади, що підтверджують та ілюструють нашу гіпотезу, можна знайти у працях експертів-криміналістів та сексопатологів, які досліджують сексуальні парафілії.

На нашу думку, деінтелектуалізація жіночих зображень у ЗМІ, також є соціокультурним чинником формування інфантилізму. Гендернотипізований підхід до репродуктивної та сексуальної поведінки передбачає для чоловіків цінність сексуального життя, а для жінки – материнства. Вважається, що дівчинка від народження наділена жіночим началом, яке повсякчас асоціюється із материнством. Дівчинка із лялькою або м'якою іграшкою є фаворитом дитячих зображень. Взаємозв'язок материнство-сексуальність набуває дивних форм у друкованих ЗМІ: сексуально зваблива німфетка з символом дитинства ведмежат Тедрі на оголеному тілі протиставляється асексуальній матері-берегині.

Дехто з сучасних авторів вважає, що штучна патологізація сексуального потягу до дітей є наслідком войовничого християнського пуританства. На нашу думку, зв'язок не настільки однозначний. Нещодавно модель Моніка Ягачек не була допущена австралійською громадськістю до показу мод у Сіднеї. Журнали «Vogue» і «Marie Claire» стверджували, що модель не може використовувати свою сексуальність з комерційною метою, оскільки їй нещодавно виповнилося лише 14 років. Зауважимо, що на той час дівчина була вже зіркою модельного бізнесу і мала значний досвід дефіле в католицькій Польщі. Чоловічі коментарі стосовно цієї інформації в Інтернеті були нечисленними і виражали подив та цілковите нерозуміння суті проблеми. Майже одночасно до українських ЗМІ дійшла

інформація про розтління малолітніх хлопчиків, які зазнавали домагань з боку католицьких священників. Чоловічі коментарі з приводу цієї новини були більш емоційними та яскраво гомофобними: осуду піддавалась саме одностатевість контактів.

Розлади за віком сексуального об'єкту включають багато варіацій та зустрічаються у гетеро-, гомо- та бісексуальних варіантах. Розглянемо докладніше проблему гомосексуальної педофілії, яка полягає не лише у залежності трактування природного від культурно-нормативного, а й від певних соціальних практик. Зазвичай для педофілів важливий саме вік, а не стать дитини. Зауважимо, що жах педофілії полягає саме у тому, що об'єктом стає дитина, яка не досягла статевої зрілості. Хоча гомофоби наголошують на патологічності саме гомосексуальних зв'язків, на нашу думку, гвалтування п'ятирічної дівчинки є не менш патологічним, ніж гвалтування юнаків. З цієї причини не виправдане вживання терміну педерастія відносно гомосексуальних стосунків дорослих чоловіків. У європейських країнах значний вплив католицизму хоч і був ослаблений процесами секуляризації, надавав негативного забарвлення та гріховності плотським стосункам чоловіків та жінок. Середньовіччя отримало жіночу нечистоту в спадок від давньогрецьких уявлень про меншовартість жінки. Давні греки розглядали жінку лише як лоно для виношування плоду та вважали вартими справжніх почуттів виключно хлопчиків, оскільки їх можна було розглядати як рівних. Разом з тим, цнотливість та незайманість набуває сакрального значення, а реальна жінка постає як нижча нечиста істота. Зауважимо, що така позиція є характерною і для деяких сучасних священників та геїв-гінофобів. Обітниця безшлюбності передбачала збереження чоловіка від нищих, негідних людини сексуальних контактів. Юнакі-гомосексуали виховані у католицькій традиції вважали свою гінофобність свідченням їхньої духовної чистоти та обирали релігійну кар'єру, вважаючи, що celibat допоможе подолати всі тілесні потяги. Саме цим, на нашу думку, можна пояснити абсолютну більшість хлопчиків серед жертв педофілії за участю католицького духовенства.

Гендер, як і сексуальність, не є простою похідною від біологічної статі та психічних процесів. Становлення норм регулювання сексуальної поведінки, статевої зрілості, шлюбного віку та ін. відбувається у процесі складної соціальної взаємодії економіки, законодавства, патріархальної ідеології та релігії. Підміна наукових підходів біодетермінізмом та міфічними конструктами у період глобалізаційно-інформаційних змін та формування полікультурного простору несе неабияку загрозу українському суспільству. Зокрема, за азійсько-ісламською традицією шкалу вікової періодизації дівчинки формують фізіологія та релігійні вірування. Наприклад, 9 річний вік Аїши – дружини пророка Магомета – виступає індикатором шлюбного віку. У ісламському Ємені від наслідків першої шлюбної ночі та вагітності гинуть 12-річні дівчатка. Зауважимо, що за законом мінімальний шлюбний вік дівчат у Ємені – 17 років. За ісламською традицією дівчинка, що досягла пубертатного віку, має носити хіджаб, що може виступати каталізатором етнічних конфліктів, як це відбулося у Франції. На нашу думку, саме Польща та Франція стануть ареною складної взаємодії релігій та соціальних практик у боротьбі за право формувати гендерну нормативність. Показово, що модель польської агенції GAGA, яка не була допущена до показу мод у Сіднеї з причин невідповідності параметрам

дорослої жінки, нещодавно була запрошена французьким будинком високої моди *Hermes* для участі у масштабній рекламній кампанії.

Поява чи почастішання тієї чи іншої поведінки в конкретний історичний період зовсім не є випадковою, а цілком закономірною. На сьогодні в Україні мінімальний шлюбний вік для чоловіків та жінок відрізняється лише на один рік: 18 та 17 років, відповідно. Цей диспаритет викликає занепокоєння Організації Об'єднаних націй, та став приводом для зауважень Україні на 54 сесії Комітету ООН зі становища жінок [2, с. 18]. Оскільки законодавство, що базується на ґендерній диференціації а не на рівності, відповідає патріархальним уявленням про роздвоєність чоловічого та жіночого світів, більшість не вбачає у цьому проблеми. Вік шлюбної зрілості для жінок традиційно не співвідноситься з можливістю творчої самореалізації жінки-особистості, а зазвичай пов'язаний із репродуктивною фізіологічною здатністю та ідеологічними конструктами.

Соціокультурні прояви педофільної сексуальної поведінки в Україні є протизаконними, що конфліктує з «нормальністю» та навіть бажаністю її мотивації у масовій свідомості. З цієї причини заборони на сексуальну експлуатацію дитячих образів у ЗМІ будуть наштовхуватись на протест і непорозуміння. Сучасні словники визначають інфантисексуалізм як синонім або різновид педофілії. На нашу думку,

термінологічна тотожність не коректна, а зв'язок не настільки однозначний. Досліджувані девіації виникають на підґрунті подвійного морального стандарту та сексистського ставлення до жінок. Можна стверджувати, що інфантисексуалізм є феноменом, який виступає детермінантою, фоном, соціокультурним контекстом виникнення відхилень та розладів особистості, які у сексології та сексопатології відповідають поняттю педофілія.

1. *Дерягин Г. Б.* Педофилия / Г. Б. Дерягин // Журнал «Сексология и сексопатология». – 2006. – № 2. – С. 37–46. 2. Заключні зауваження Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок. Україна // Пекін+15 і Україна: міжнародні зобов'язання і практика впровадження / [упор. О. Суслова]. – К.: СПД Москаленко О., 2010. – 98 с. 3. *Кісь О.* Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). – Л.: Інститут народознавства НАН України, 2008. – 272 с. 4. Статистичні таблиці щодо становища жінок і чоловіків в Україні // Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин. Слухання на тему: практика застосування закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». 10 листопада 2010 / Інформаційно-аналітичні матеріали. – К., 2010. – 106 с. 5. *Лев-Старович З.* Секс в культурах мира / З. Лев-Старович [пер. с пол.] – М.: Мысль, 1991. – 255 с. 6. *Пушкарева Н.* Сексуальная этика в частной жизни древних русов и москвитов (X–XVII) / Наталья Пушкарева // Секс и эротика в русской традиционной культуре: сб. статей. [Сост. А. Л. Топорков]. – М.: Ладомир, 1996. – С. 44–91. 7. *Теннехил Р.* Секс в истории / Теннехил Р.; [пер. с англ. А. И. Блейз]. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1995. – 400 с. 8. *Ткаченко А. А.* Сексуальные извращения-парафилии / А. А. Ткаченко. – М.: «Триада-Х», 1999. – 461 с.